

УДК 727.7:725.212:069.4

Костюченко Ольга Анатоліївна

кандидат архітектури,
Національний авіаційний університет,
старший викладач кафедри архітектури
ORCID: 0000-0003-0505-3278
kostjuchenko@nau.edu.ua

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ В ОРГАНІЗАЦІЇ МЕРЕЖІ АРТ-ЦЕНТРІВ

В статті розглянуто результати наукового дослідження архітектурно-планувальної організації арт-центрів. В роботі узагальнено досвід проектування, будівництва й експлуатації споруд арт-центрів з виявленням сучасних тенденцій та системно розглянуто архітектурно-планувальне формування арт-центрів. Розроблені варіанти архітектурно-планувальної структури арт-центрів з різним складом об'єктів з урахуванням потреб в певних мистецьких просторах. Також розглянуто основні напрями розвитку мережі арт-центрів в Україні та розроблено принципову схему формування мережі, яка складається з чотирьох рівнів і може бути використана для розробки централізованих та децентралізованих мереж арт-центрів які розрізняються за містобудівним значенням, місткістю, величиною, функціональною програмою. Визначено особливості та вимоги до розміщення арт-центрів на території міста та у міській забудові, розроблено рекомендації по функціонально-планувальному зонуванню ділянки будівлі арт-центру. Розробка моделі мережі арт-центрів головним дозволяє ієрархічно підпорядкувати арт-центри згідно рівневої класифікації та поєднати їх в єдину структуру.

Ключові слова: арт-центр, музей, сучасне мистецтво, типологічна класифікація, розміщення, принципи, архітектурно-планувальна структур

Olha KostiuchenkoCandidate of Architecture,
National Aviation University,
Senior Lecturer of the Department of Architecture
ORCID: 0000-0003-0505-3278
kostjuchenko@nau.edu.ua

CURRENT TRENDS IN THE ORGANIZATION OF THE ART CENTER NETWORK

The article considers the results of scientific research of architectural and planning organization of art centers. The paper summarizes the experience of design, construction and operation of art centers with the identification of modern trends and systematically considers the architectural and planning formation of art centers. Variants of the architectural and planning structure of art centers with different composition of objects have been developed, taking into account the needs of certain artistic spaces. The main directions of development of the network of art centers in Ukraine are also considered and the basic scheme of network formation is developed, which consists of four levels and can be used to develop centralized and decentralized networks of art centers that differ in urban significance, capacity, size, functional program. The peculiarities and requirements for the location of art centers in the city and in urban development are determined, recommendations for functional and planning zoning of the art center building are developed. The development of a model of a network of art centers mainly allows to hierarchically subordinate art centers according to the level classification and combine them into a single structure.

Key words: art center, museum, contemporary art, typological classification, location, principles, architectural and planning structures

ВСТУП

В ході розвитку інформаційного суспільства перед культурно-освітніми установами покладаються величезні завдання. Сучасна людина постійно поглинає інформацію, але поряд з новими та корисними знаннями є й безліч непотрібної, безцінної інформації. Сучасні навчальні заклади, бібліотеки, театри мають унікальний

багаж і повинні подавати його таким чином, щоб людина була зацікавлена в отриманні цінних знань. Серед таких закладів – арт-центр. Для молодого покоління є більш цікавим сучасний заклад, який змінюється, постійно рухається і йде в ногу з часом, йому властива «динамічність всіх функцій та багатогранність підходу як до відвідувачів, так і до експозиції».

В умовах зростання ролі сучасного мистецтва в культурному житті суспільства особливу актуальність отримують дослідження в області архітектурного формування об'єктів, пов'язаних з виставковою діяльністю, зокрема арт-центрів, будівництво яких поширюється як закордоном так і в Україні. Україна має великий культурний потенціал, що зумовлено поступом історії, наявністю різноманітних етнокультурних зон, широкої мережі закладів культури та мистецтв, усталених традицій. Водночас, слід констатувати, що в Україні у сфері мистецтва спостерігається суперечливі тенденції. Аналіз мережі культурних закладів в Україні показав, що їх структура не в повній мірі відповідає вимогам часу: має місце нераціональне розміщення закладів, пристосування будівель та окремих приміщень під заклади культури.

Арт-центри є новим типом експозиційно-видовищних споруд для проведення мистецьких заходів, що отримали широке розповсюдження у світовій архітектурі в кін. ХХ ст. Арт-центр має розширену функціональну структуру, яка включає в себе, окрім експозиційної, видовищну та дозвілєву функції, що сприяє спілкуванню та творчому розвитку митців та відвідувачів.

Вивчення практики проектування арт-центрів в Україні показало що на сьогоднішній день недостатньо уваги приділяється забезпеченню якісними проектами, у яких вирішені питання раціонального розміщення, оптимального функціонального наповнення та відповідності сучасним експозиційним вимогам. Це пов'язано із відсутністю науково-обґрунтованих пропозицій щодо архітектурно-планувальної організації та застарілістю нормативної бази.

Тому є актуальним узагальнення досвіду проектування арт-центрів з метою розробки основних принципів їх об'ємно-просторової організації.

Метою і завданням роботи було визначення принципів архітектурно-планувальної організації арт-центрів, їх типології, методичних та практичних рекомендацій щодо проектування на основі узагальнення результатів аналізу науково-дослідних праць, нормативних документів та практичного досвіду формування будівель арт-центрів в Україні та за кордоном, тенденцій їх розвитку. Для цього був розроблений методологічний апарат дослідження. Передбачуваними результатами дослідження були: розробка типології будівель арт-центрів та комплексної теоретичної моделі архітектурно-планувальної організації на основі визначених нормативних параметрів та формулювання та наукове обґрунтування принципів архітектурно-планувальної організації арт-центрів. На основі цих результатів були розроблені рекомендації щодо архітектурно-планувальної організації арт-центрів та апробовані у навчальному процесі та проектуванні.

Сучасні тенденції та досвід проектування арт-центрів. Враховуючи поліфункціональність досліджуваного об'єкту необхідно розглянути дослідження прототипів, складові яких увійшли до структури арт-центру. Так як арт-центр являється відносно новим типом культурно-мистецьких закладів, важливим є аналіз джерел з суміжних дисциплін: музеєзнавства, культурології, соціології.

Дослідження архітектурної організації арт-центрів та прототипів проводилися такими дослідниками: В. Ревякін, А. Харитоновна, К. Трегубов, В. Дивак, М. Дуцев та інші. Питання організації виставок висвітлені в роботах О. Савицької, Р. Клікса, О. Чепелик. Дослідження закладів культури та дозвілля проводились В. Проскуряковим, О. Стояновським, А. Поліщук.

Критичний аналіз літературних джерел, науково-дослідних робіт, нормативних документів, посібників, рекомендацій з проектування споруд призначених для експонування сучасного мистецтва, показав не достатню розробленість проблеми формування арт-центрів. Література, присвячена вивченню організації арт-центрів відрізняється спрямованістю на організацію експозиційного простору і може бути використана як рекомендації при вирішенні архітектурних завдань. Таким чином стан дослідженості арт-центрів

є фрагментарним, досліджуються окремі аспекти, в основному пов'язані з організацією роботи арт-центру як культурного інституту. Аналіз досліджень показав відсутність комплексного уявлення про арт-центр як архітектурний об'єкт.

В сучасних умовах, здійснення всіх функцій оптимально здійснюється на основі створення багатофункціонального центру, що сприяє культурному розвитку особистості, повноцінного спілкування і творчому дозвіллю відвідувача. Створення таких центрів відбувається за рахунок включення в планувальну структуру будівлі приміщень, не пов'язаних безпосередньо з технологією експонування творів мистецтва, але необхідних для повноцінного розвитку культурної та комунікативної функцій (виставкових просторів, творчих майстерень, рекреаційних просторів, інтернет-кафе, конференц-залів, відеоеклекційних аудиторій та ін.).

Арт-центр – це поліфункціональна будівля чи комплекс, що складається з універсальних та спеціалізованих приміщень для здійснення основної (експонування сучасного мистецтва) та додаткових функцій. Арт-центр розглядається як матеріальне втілення функціональних процесів у сфері сучасного мистецтва, як своєрідна «оболонка» для творів мистецтва.

1. Світовий досвід проектування арт-центрів

Chapter Arts Centre (*Canton, Cardiff, Wales, UK, 1971*)

Арт-центр було засновано у 1971 році групою митців (К. Кінзі, Б. Джонс, М. Флод). Заклад розташований в старій будівлі Кантонської середньої школи (побудована 1905 році). У 2006–2009 рр. в будівлі була проведена реконструкція (арх. Ash Sakula Architects)¹. Перед будівлею розміщена облаштована площа. На території арт-центру влаштована парковка для тимчасового зберігання транспорту та велосипедна стоянка. В арт-центрі розміщені 2 кінозали (на 57 та 188 місць), 2 театральні зали (на 60 та 96 місць), художня галерея, приміщення для майстер-класів, простори для митців, кафе та бари (рис. 1).

¹ Chapter <https://www.chapter.org/>

Рисунок 1 – Chapter Arts Centre, Metropolitan Arts Centre

Metropolitan Arts Centre (MAC) (*Belfast, Northern Ireland, 2012*), архітектор: Hall McKnight. MAC – культурний центр міста Белфаст. MAC розміщений в центральній частині міста (рис.1). В центрі передбачений простір для виставок та майстер-класів та 2 кінотеатри на 120 та 350 місць. Галереї загальною площею 1000 м² розміщені на трьох поверхах будівлі. Будівля в формі трапеції, складається з декількох пересічних цегляних об'ємів і базальтової вежі, що завершується трьома поверхами скління^{2,3}.

Центр Помпиду-Метц (*Le centre Pompidou-Metz, Франція*). Філіал Центру Жоржа Помпиду – новий музей сучасного мистецтва в місті Метц (Франція)⁴. Його створення є першим досвідом децентралізації державної установи культури, в даному випадку національного центру мистецтва і культури Парижа Жоржа Помпиду (рис. 2). Будівля Центру розташована в між парком та залізничним

² MAC BELFAST <https://www.hallmcknight.com/projects/1/the-mac>

³ Raymund Ryan. Belfast's Metropolitan Arts Centre by Hackett Hall McKnight <https://www.architectural-review.com/today/belfasts-metropolitan-arts-centre-by-hackett-hall-mcknight/8629276.article>

⁴ The Centre Pompidou-Metz <https://www.centrepompidou-metz.fr/en/welcome>

вокзалом. В склад центру включено 3 галереї, основний творчий простір, аудиторію на 144 місця, креативну студію, книжковий магазин та бібліотеку, кафе та ресторан. Будівля шестикутна за формою, сторони шестикутника позначені трьома наскрізними галереями та вежею. Вежа закінчується на висоті 77 м, висота якого символізує рік створення паризького Центру Помпідю. Дах виготовлений із дерев'яного каркаса, підвішеного на металевих опорах і спирається на стовпи-тюльпани, захищені склотканиною, покритої тefлоном. Центр нагадує форму квітки, китайського капелюха або хвилі⁵.

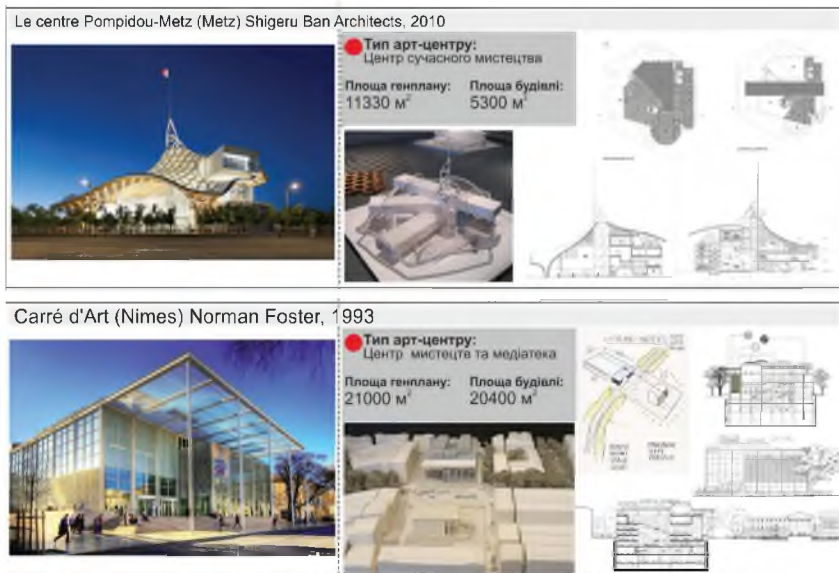

Рисунок 2 – Le centre Pompidou-Metz, Carré d'Art

Carré d'Art (м. Нім, Франція, 1993) Будівля зведена за проектом Н.Фостера має певну схожість на античну пам'ятку Maison Carrée, яка розташована навпроти (рис.2). Будівля являє собою квадрат

⁵ The Centre Pompidou-Metz https://fr.wikipedia.org/wiki/Centre_Pompidou-Metz

з критим внутрішнім двором у плані. Архітектурний образ формується скляними стінами та навісом на головному фасаді, який підтримується колонадою. Будівля центру девятиповерхова – чотири надземних та п'ять підземних поверхів. Два останніх поверхи площею 2000 м² відведені для тимчасових виставок та музею сучасного мистецтва. В центрі розташована сучасна медіа-тека^{6,7}.

Buda Art Centre (Kortrijk, Belgium, 2012) Будівля колишньої ткацької фабрики була адаптована під виставкові простори, майстерні та житло місцевих художників (рис. 3). Для виконання всіх вимог до простору майбутнього арт-центру були здійснені дві прибудови за проектом 51N4E. Прибудови повторюють основну концепцію старої будівлі – кожна з них п'ятистороння як і будівля фабрики у плані. П'ятисторонній павільйон з світлої цегли слугує головним входом в арт-центр та залом для інсталяцій. В трьохповерховому об'ємі колишньої фабрики (площею 3900м²) розташовані майстерні художників та апартаменти, багатофункціональні приміщення та два невеликі музичні зали (на 40 місць). В центральній частині будівлі розташована друга п'ятикутна конструкція, яка слугує візуальним центром, опорою для сходів та світловим ліхтарем. На даху влаштована тераса з оглядовим майданчиком. Загальна площа будівлі з прибудовами – 4200 м².^{8,9}

MAGMA Arte&Congresos, the Convention Centre (Tenerife, Spain, 2005) АМР Arquitectos розробили для м.Тенерифе багатофункціональний мистецький конгрес центр. Будівля розташована на пагорбі біля швидкісної магістралі поблизу аеропорту в туристичному осередку. Об'єм будівлі складається з тринадцяти блоків різної форми в яких розташовані різні функціональні приміщення. Архітектурний образ будівлі повторює форми природніх терас пагорбу, на якому вона розташована, та морських хвиль. Поєднання

⁶ Carré d'Art. The building. <https://www.carreartmusee.com/en/museum/the-building/>

⁷ Carré d'Art. <https://www.carreartmusee.com/en/museum/museum-history/>

⁸ Buda Art Centre / 51N4E» 05 Mar 2013. ArchDaily. <https://www.archdaily.com/339907/buda-art-centre-51n4e/> ISSN 0719-8884

⁹ 51N4E. Projects.Buda Art Centre. <https://www.51n4e.com/project/buda-art-centre-0>

тринадцяти блоків, фасади яких облицьовано натуральним каменем, створює нерівномірну структуру, яка зливається з оточенням. Хвилеподібна форма даху зумовлена як акустичними вимогами, так і образною асоціацією з морем, що формує оригінальний образ будівлі (рис. 3)¹⁰.

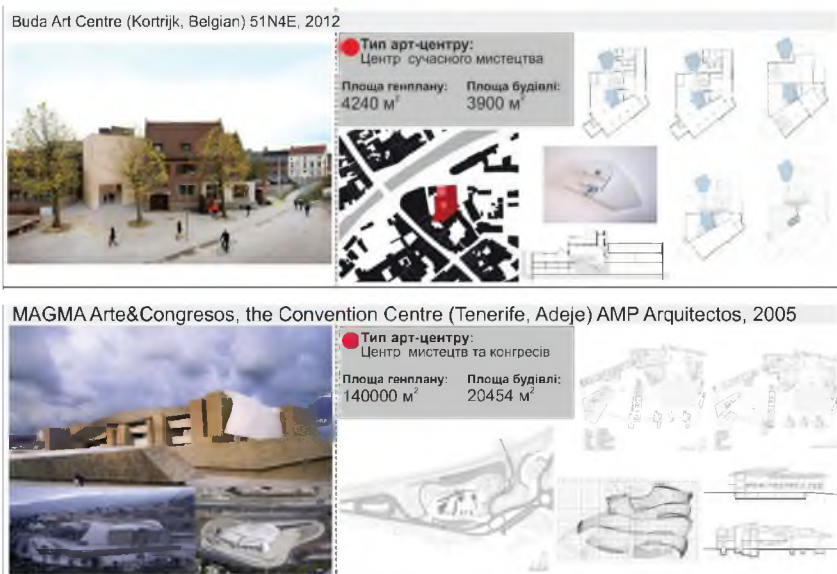

Рисунок 3 – Buda Art Centre, MAGMA Arte&Congresos

CaixaForum (Madrid, Spain, 2008) Центр розташований в переобладнаній електростанції в історичному центрі міста (рис. 4). Будівля електростанції поч.ХХ ст. Central Electrica del Mediodia переоснащена в арт-центр за проектом Herzog & de Meuron. Діяльність CaixaForum включає виставки мистецтва, дизайну та архітектури, конференції, концерти, кінопоказ, семінари та освітні програми для дітей та сімей. Центр оснащений

¹⁰ Magma Arts and Congress Center Magma Arte & Congresos. <https://www.archiweb.cz/en/b/kongresove-a-umelecke-centrum-magma-magma-arte-congresos>

багатофункціональною залою, двома невеликими кінозалами, галереями, медіа-текою, кафетерієм. Розміщення закладу в центральній частині міста сприяє зв'язкам з іншими важливими закладами (the Museo del Prado, the Museo Nacional Centro de Arte Reina Sofia and the Thyssen-Bornemisza museum) та формує своєрідний мистецький кластер Мадриду. Електростанція була триповерховою, після реконструкції було надбудовано два поверхи та влаштовано два підземні поверхи. За проектом, цегляні фасади були збережені. Фундамент був замінений на свайний, завдяки чому збільшилась площа перед будівлею центру для проведення заходів. Для надання сучасного та оригінального вигляду, що відповідає новій функції, стіни будівлі декоровані перфорованими залізними панелями, торцевий фасад сусідньої будівлі оформлений «вертикальними садами» (автор П. Блан) що дозволило завершити формування площі. На двох поверхах, розташованих під землею, розміщуються аудиторія-театр на 31 місце, багатофункціональні кімнати, службові приміщення та парковка; в той час як в надземній частині розташовані вхідне фойє, виставкові галереї, офіси адміністрації, книгарня та панорамний ресторан^{11,12}.

Centro Botin (*Santander, Cantabria, Spain, 2017*) Будівля Centro Botin спроектована архітектором Ренцо Піано та Luis Vidal + architects для Fundación Botin, одного з найбільших і значущих приватних культурних фондів в Іспанії (рис.4). Центр передбачає проведення художніх, культурних і освітніх програм. Для проекту вибрана ділянка на березі заливу, яка раніше використовувалася як автостоянка молу. Ділянка розміщена неподалік центру міста та межує з міським садом Pereda Gardens. Будівля загальною площею 8739 м² включає в себе дві галереї загальною площею 2500 м², зал на 300 місць, аудиторії і робочі приміщення, ресторан, магазин, а також терасу на даху з видом на місто і залив. Будівля розділена на два заокруглені об'єми, які поєднуються переходами. Перший

¹¹ CAIXAFORUM MADRID <https://obrasociallacaixa.org/en/cultura/caixaforum-madrid/el-centro>

¹² Federica Lusiardi. CaixaForum Madrid. inexhibi. 2018-07-26. <https://www.inexhibit.com/mymuseum/caixaforum-madrid-herzog-de-meuron/>

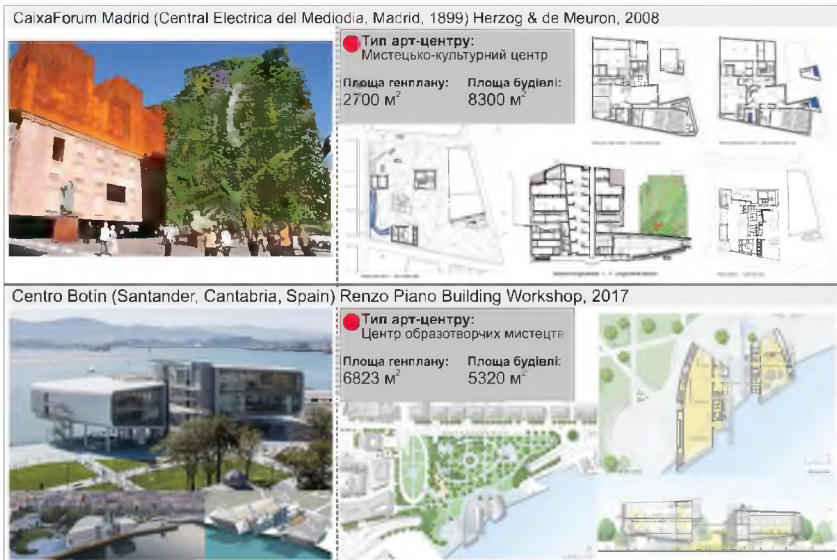

Рисунок 4 – CaixaForum, Centro Botin

поверх піднятий над поверхнею на колонах, що розширяє площу перед будівлею та дозволяє інтегрувати міський сад з набережною. У цьому проекті велику увагу приділено розробці громадських просторів навколо будівлі. Площі на північ і захід від будівлі – два найважливіші простори для відпочинку та рекреації. Амфітеатр знаходиться на західній площі і є простором під відкритим небом, який використовується для культурних заходів. Завдяки великому екрану на фасаді будівлі, амфітеатр також служить кінотеатром під відкритим небом, і дає можливість спостерігати заходи, що проходять у центрі. Зовнішнє оздоблення виконано з керамічних плит з світловідбиваючим ефектом¹³.

Małopolska Garden of Arts (MGA) (Kraków, Poland, 2005) Будівля розташована неподалік Ягелонського університету в Кракові та

¹³ Centro Botín / Renzo Piano Building Workshop. 05 Jul 2017. ArchDaily. <https://www.archdaily.com/875209/centro-botin-renzo-piano-building-workshop/> ISSN 0719-8884

навпроти бібліотеки, що дозволяє інтегрувати центр в мережу культурних та туристичних закладів міста. Проект розроблено Ingarden & Ewy Architects. на основі залишків старих будівель для їх збереження та надання нових функцій. Споруда кінної арени XIX ст. останнім часом використовувалася як склад декорацій місцевого театру. Оновлена будівля має T-подібну форму. За проектом в старій арені розміщено багатофункціональний зал на 300 місць, який діє як театр-студія, конференц-зал, концертний зал, майданчик для проведення банкетів та виставок. В новому крилі розміщено художні галереї та медіа-бібліотеку з мультимедійними книгами та музикою, кафе та приміщеннями для організації навчальних, художніх заходів та театральна зала на 98 місць. Два крила поєднує внутрішній сад, накритий дахом та з виходом на вулицю^{14;15}

2. Основні напрями розвитку мережі арт-центрів в Україні

Архітектура громадських будівель змінюється разом зі зміною моделі взаємозв'язку «людина – світ». Сучасне трактування даного взаємозв'язку розглядає людину як «елемент цілісної природної системи»¹⁶. Архітектура становить собою пов'язуючи елемент між людиною та навколишнім світом «людина – архітектура – середовище». В практиці проектування арт-центрів утворилася тенденція створення смислової моделі архітектурного простору, за допомогою реалізації певних архітектурних сценаріїв візуальних практик, які можуть посилювати чуттєве сприйняття простору при перебуванні в ньому, тим самим сприяючи формуванню у людини цілісної сенсорної картини – індивідуального досвіду відвідування і допомагає налаштуватися на сприйняття творів мистецтва та

¹⁴ Małopolska Garden of Arts. Ingarden & Ewy Architects. 02 Nov 2012. ArchDaily. <https://www.archdaily.com/288978/malopolska-garden-of-arts-ingarden-ewy-architects/> ISSN 0719-8884

¹⁵ Костюченко О.А. Розвиток арт-центрів у Польщі / О.А. Костюченко, І.В. Бірілло. Міське середовище – ХХІ сторіччя. Архітектура. Будівництво.Дизайн. Київ : НАУ, 2018. С. 263–264.

¹⁶ Арт центр <https://uk.wikipedia.org/wiki/>

створити унікальні будівлі¹⁷. Для цього, в результаті дослідження, було розроблено чотири архітектурно-типологічні моделі арт-центрів стандартна, мінімальна, розширена і композитна (кластер мистецтв)¹⁸. **Мінімальна модель** (Тип I) визначається мінімальним складом приміщень, обумовленим експозиційною технологією. Для цієї моделі передбачається можливість інтеграції арт-центру до структури більш великого об'єкту: культурного закладу, учбового закладу, торговельно-розважального центру, розміщення в парку відпочинку та ін.

Стандартна модель (Тип II) з оптимальним набором функцій для створення відповідного простору для експонування творів сучасного мистецтва та обслуговування відвідувачів.

Розширена модель (Тип III) характеризується наявністю додаткового складу приміщень, що надає можливість виконувати більший спектр культурних і комунікативних завдань щодо стандартного типу.

Композитна модель (Тип IV Кластер мистецтв) має найповніший набір функцій для забезпечення максимальної ефективності роботи, має вагомі функціональні можливості для підвищення рівня роботи з відвідувачами, наукової роботи у сфері мистецтва, культурного дозвілля і спілкування відвідувачів. Дана модель дозволяє організувати комплекс поліфункціональної, гнучкою, динамічною структури, здатної до адаптації при зміні умов і під впливом різних факторів: природно-кліматичних, екологічних, містобудівних, естетичних та ін. Арт-центр композитного типу заснований на методі внутрішнього перерозподілу структурних компонентів в залежності від потреб, здатність до тимчасових змін (в тому числі за рахунок використання зовнішнього простору).

Для забезпечення культурного та мистецького розвитку в Україні запропонована мережа арт-центрів, як закладів, що розрізняються за

¹⁷ Адамович В.В. Куцевич В.В. Архитектурное проектирование общественных зданий и сооружений / Под общ. ред. И.Е. Рожина, А.И. Урбаха. 2-е изд., перераб. и доп. Москва : Стройиздат, 1984. 543 с.

¹⁸ Костюченко О.А. Архітектурно-типологічні моделі арт-центрів / О.А. Костюченко // Сучасні проблеми архітектури та містобудування: наук. техн. збірник / відпов. ред. М.М. Дьомін. – К. : КНУБА, 2018. – Вип. 52. – С. 71–77.

містобудівним значенням, місткістю, структурою, функціональною програмою.

Одним з пріоритетних напрямів – є створення централізованих мереж арт-центрів з багаторівневою ієрархічною структурою, що включають (повністю або частково) арт-центри та інші заклади мистецького спрямування.

Централізована мережа має, як правило, наступну структуру¹⁹:

- головний заклад;
- філії;
- заклади на правах відділів (секторів) або філій;
- відокремлені підрозділи в складі інших закладів.

В окремих випадках централізовані мережі можуть функціонувати без головного закладу, з підпорядкуванням філій єдиному управлінню.

При централізації з'являється можливість створення об'єднаних відділів і служб, орієнтованих на вирішення завдань, загальних для всіх арт-центрів мережі або її частини. Структура такого об'єднання в цьому випадку є досить гнучкою, швидко адаптується до місцевої специфіки²⁰.

У централізованих системах культурних та мистецьких закладів при розробці наукової концепції вносяться зміни в існуючу мережу. В першу чергу вони доповнюються закладами, функціональна програма яких відповідає важливим для даної території явищам культури і мистецтва. Передбачається переважний розвиток тих профілів, які не були достатньою мірою представлені в існуючій мережі. Відмінною рисою таких системних об'єднань є активізація мистецької та культурної діяльності. В основі ієрархічності структури мережі лежить централізація керування і прийняття рішення, планування науково-дослідною, господарською, фінансовою діяльністю, а також єдина система обліку, зберігання, комплектування й користування фондами. Останніми роками відзначається

¹⁹ Рекомендації по проектированию музеев. ЦНИИЭП им. Б.С. Мезенцева. – Москва : Стройиздат, 1988. 48 с.

²⁰ Ревякин В.И. Новые тенденции в архитектуре советских музеев. Museum ЮНЕСКО. Париж. 1990. № 164. С. 18–22.

тенденція створення окремих фондів, обладнаних лабораторіями і майстернями. Об'єднані фондосховища беруть на себе функцію збереження, реставрації та науково дослідної роботи, тим самим звільняючи додаткові приміщення для експозиційної, освітньої та рекреаційної діяльності, що веде до збільшення атрактивності арт-центру²¹.

Визначальною ознакою цієї структури є величина зони впливу діяльності арт-центру. Схематично структура складається з чотирьох рівнів за масштабом діяльності: міжнародний, державний, регіональний, локальний. Важливо відзначити наявність певного зв'язку між типом арт-центру та його зоною обслуговування. Величина зони впливу визначає розміщення арт-центру, функціональну програму, вибір типу теоретичної моделі арт-центру (рис. 5).

Четвертий рівень займають арт-центри, зоною обслуговування яких є населений пункт. Такі заклади розташовуються у поселеннях міського типу, малих містах та районних центрах або діють на правах відділів (секторів) або філій; відокремлених підрозділи в складі інших закладів в містах різних типів. Даний рівень характеризується нерівномірністю, тому мережа повинна мати гнучку структуру з використанням різних підходів до організації: використання потенціалу існуючих культурних та мистецьких закладів, інтегрування функцій арт-центру до інших закладів. Будівлі арт-центрів даного рівня мають найменший набір функціональних зон та їх наповнення. Для вирішення архітектурно-планувальних завдань рекомендується використовувати теоретичну модель арт-центру тип I «Мінімальний», в окремих випадках тип II «Стандартний». Арт-центри четвертого рівня мережі можуть бути складовою частиною базового рівня центрів розвитку територіальних громад²².

Третій рівень – арт-центри регіонального масштабу діяльності, характерними місцями розташування є міста регіонального

²¹ Трегубов К.Ю. Особливості організації музейної мережі в Україні. Сучасні проблеми архітектури та містобудування. Київ : КНУБА, 2015. № 40. С. 452–457.

²² Концепція «Децентралізація: сектор Культура» <https://www.kmu.gov.ua/ua/news/249672311>

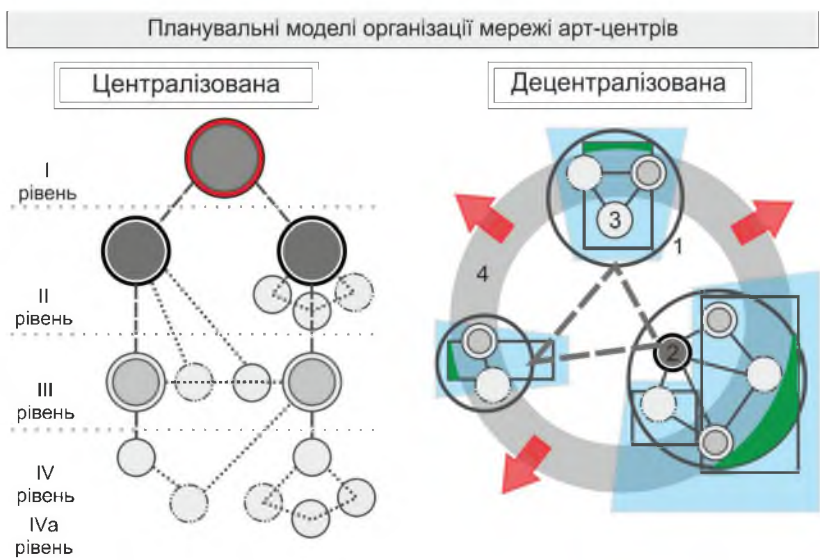

Рисунок 5 – Планувальні моделі організації мережі арт-центрів

значення та обласного значення. Установи на третьому рівні мережі функціонують в структурі регіону або області. Вона повинна охоплювати всі міста, районні центри, обласні центри. Залежно від чисельності і матеріально-технічної бази, фінансування, в районних центрах можлива організація мультикомплексів (центрів розвитку громад) об'єднаних територіальних громад, в які можуть бути включені арт-центри. Архітектурні об'єкти третього рівня ієрархії мають більш повний набір функціональних зон з великим набором приміщень. Для вирішення архітектурно-планувальних завдань рекомендується використовувати теоретичну модель арт-центру тип II «Стандартний».

Другий рівень – державний масштаб діяльності визначає розміщення арт-центрів в містах обласного значення, в туристичних зонах. Теоретичні моделі, які рекомендується використовувати: тип II «Стандартний», тип III «Розширений» та тип IV «Кластер мистецтв».

Перший рівень – арт-центри з діяльністю міжнародного значення розміщуються в містах із спеціальним статусом, в туристичних зонах, в курортних зонах. Арт-центр такого рівня характеризується багатопрофільною організацією діяльності. Для забезпечення міжнародної діяльності відповідною функціональною програмою рекомендується використовувати теоретичні моделі тип III «Розширений», тип IV «Кластер мистецтв». До закладу першого рівня необхідно висувати високі вимоги до розміщення в структурі міста.

Таким чином, мережа арт-центрів сприятиме децентралізації через забезпечення прав на отримання якісних та доступних послуг в сфері культури. Як зазначає П.Гудімов: «Якщо далі буде переселення, децентралізація певної аудиторії, то відповідно, будуть з'являтися інституції та аудиторія буде ініціювати культурні зміни»²³. Мережа арт-центрів є підсистемою в загальній системі закладів культури міста, вони являють собою проміжну ланку між установами загального типу і вузькоспеціалізованими закладами.

Розроблена теоретична модель мережі арт-центрів дозволяє ефективно використовувати її різними організаціями та фахівцями – для дослідження динаміки розвитку культурних та мистецьких закладів, для організації та вдосконалення роботи, для складання завдань на проектування різних установ культури і дозвілля, і, нарешті, безпосередньо для архітектурного і містобудівного проектування системи установ культури.

3. Розміщення арт-центрів у міській забудові

Містобудівні умови розміщення арт-центрів в урбанізованому середовищі повинні задовольняти нормативні і функціональні вимоги до генерального плану і обов'язково мати можливість перспективного розширення або реконструкції будівлі.

Виявлено п'ять прийомів розміщення арт-центрів в структурі населеного пункту (рівні містобудівного масштабу):

- 1) центральна частина міста;
- 2) промислова зона;

²³ Гудімов П., Радкевич С. Мистецтво на периферії. [Електронний ресурс] Режим доступу до статті: <http://www.volynpost.com/blogs/465-mystectvo-na-peryferii>

- 3) паркова (рекреаційна) зона;
- 4) житлова зона;
- 5) за межею міста.

Розміщення будівлі арт-центру в житловій забудові може сприяти поживавленню локальних осередків культури та відповідає концепції наближення мистецтва до широких мас населення. При виборі місця для будівництва арт-центру потрібно враховувати такі основні фактори як і для розміщення музеїв:

- соціальні цілі: поширення інформації про сучасне мистецтво; покращення освітнього і культурного рівня населення; наукова діяльність в галузі сучасного мистецтва²⁴;
- призначення і специфіка арт-центру: місце арт-центру в загальній мережі (центральный, головний, філія), функціональна програма (переважаюча функція – експозиційна, видовищна, науково-дослідна, освітня або дозвіллева);
- характеристика населеного пункту: чисельність та структура розселення населення, можливість охоплення/ масштаб діяльності, перспективні напрями розвитку міста (населеного пункту) і їх вплив на майбутню діяльність та територію будівництва арт-центру, історичні особливості місцевості та сучасний стан культури, туристичний розвиток регіону;
- природні умови: рельєф, рослинність, водойми, геологічні характеристики, кліматичні умови (можливості організації відкритої площадки), форма і розмір ділянки, несприятливі умови – забруднення шумом або вібраціями;
- містобудівна ситуація: наявність мистецьких та культурних закладів та установ (їх місткість, тип, кількість), місць дозвілля та відпочинку, можливість поетапного розширення будівлі арт-центру;
- транспортна доступність до ділянки: стан системи громадського транспорту – доступність різних видів громадського транспорту, підїздні дороги; розміщення автостоянок,

²⁴ Куцевич В.В. Сучасні тенденції в організації мережі об'єктів соціокультурного призначення. Досвід та перспективи розвитку міст України. 2013. Вип. 24. С. 47–53. [Електронний ресурс] Режим доступу до статті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dprmu_2013_24_7

паркінгів поблизу ділянки будівництва; пішохідна доступність від зупинок громадського транспорту або стоянок індивідуального транспорту (не більше 15–20 хв);

- техніко-економічні показники: благоустрій території, створення необхідних для роботи арт-центру елементів (доріг, комунікацій і т.п.);
- спеціальні вимоги: врахування своєрідності культурного регіону, використання архітектурного оточення та ландшафту як частину експозиції, розташування творів мистецтва на відкритих майданчиках для експозиції, можливість влаштування розширеного складу експозиції під відкритим небом²⁵.

Отже, основними функціональними вимогами до вибору ділянки розміщення є: зручний транспортний зв'язок з районами міста, включення в систему закладів культури міста, наявність озеленення, наявність резервної площі для перспективного розширення будівлі.

ВИСНОВКИ

У статті розглянуто результати наукового дослідження архітектурно-планувальної організації арт-центрів. В роботі узагальнено досвід проектування, будівництва й експлуатації споруд арт-центрів з виявленням сучасних тенденцій та системно розглянуто архітектурно-планувальне формування арт-центрів. Розроблені варіанти архітектурно-планувальної структури арт-центрів з різним складом об'єктів з урахуванням потреб в певних мистецьких просторах. Також розглянуто основні напрями розвитку мережі арт-центрів в Україні та розроблено принципову схему формування мережі, яка складається з чотирьох рівнів і може бути використана для розробки централізованих та децентралізованих мереж арт-центрів які розрізняються за містобудівним значенням, місткістю, величиною, функціональною програмою. Визначено особливості та вимоги до розміщення арт-центрів на території міста та у міській забудові, розроблено рекомендації по функціонально-планувальному зонуванню ділянки

²⁵ Рекомендації по проектуванню музеєв. ЦНИИЭП им. Б.С. Мезенцева. Москва Стройиздат, 1988. 48 с

будівлі арт-центру. Розробка моделі мережі арт-центрів головним дозволяє ієрархічно підпорядкувати арт-центри згідно рівневої класифікації та поєднати їх в єдину структуру. Пропозиції щодо формування мережі арт-центрів засновані на виявленні культурного потенціалу території та вивченні умов доступності, на аналізі стану існуючої мережі культурних та мистецьких закладів, на основі чого і складені пропозиції по розміщенню арт-центрів. При високому культурному потенціалі певної території та соціальної активності в мистецькій сфері рекомендується першочергове²⁶ розміщення арт-центрів, місткість яких розраховується в залежності від існуючих умов. Мережа арт-центрів має стати гнучкою системою для відповідного реагування на усі зміни у соціальній, економічній, містобудівній та культурній політиці країни²⁷.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Адамович В.В. Куцевич В.В. Архитектурное проектирование общественных зданий и сооружений / Под общ. ред. И.Е. Рожина, А.И. Урбаха. 2-е изд., перераб. и доп. Москва: Стройиздат, 1984. – 543 с.
2. Арт центр. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/> (дата звернення 15.02.2021).
3. Гудімов П., Радкевич С. Мистецтво на периферії. URL: <http://www.volynpost.com/blogs/465-mystectvo-na-peryferii> (дата звернення 17.02.2021).
4. Концепція «Децентралізація: сектор Культура». URL: [Електронний ресурс] Режим доступу до статті: <https://www.kmu.gov.ua/ua/news/249672311> (дата звернення 20.02.2021).
5. Костюченко О.А. Архітектурно-типологічні моделі арт-центрів. Сучасні проблеми архітектури та містобудування: наук. техн. збірник, відпов. ред. М.М. Дьомін / О.А. Костюченко – К. : КНУБА, 2018. – Вип. 52. – С. 71–77.
6. Костюченко О.А., Бірілло І.В. Розвиток арт-центрів у Польщі. Міське середовище – ХХІ сторіччя. Архітектура. Будівництво. Дизайн / О.А. Костюченко, Бірілло І.В. Київ : НАУ, 2018. – С. 263–264.

²⁶ Куцевич В.В. Сучасні тенденції в організації мережі об'єктів соціокультурного призначення. Досвід та перспективи розвитку міст України. 2013. Вип. 24. С. 47–53. [Електронний ресурс] Режим доступу до статті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dprmu_2013_24_7

²⁷ Містобудування. Довідник проектувальника. За загальн. ред. Т.Ф. Панченко. – К. : Укрархбудінформ, 2006. – 189 с.

7. Куцевич В.В. Сучасні тенденції в організації мережі об'єктів соціокультурного призначення. Досвід та перспективи розвитку міст України / В.В. Куцевич. Київ, 2013. – Вип. 24. С. 47–53. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/drgmu_2013_24_7 (дата звернення 16.02.2021).
8. Містобудування. Довідник проектувальника. За загальн. ред. Т.Ф. Панченко. – К. : Укрархбудінформ, 2006. – 189 с.
9. Ревякин В.И. Новые тенденции в архитектуре советских музеев. Museum ЮНЕСКО. Париж / В.И. Ревякин. – М: 1990. – №164. – С. 18–22.
10. Рекомендации по проектированию музеев. ЦНИИЭП им. Б.С. Мезенцева. – Москва : Стройиздат, 1988. 48 с
11. Трегубов К.Ю. Особливості організації музейної мережі в Україні. Сучасні проблеми архітектури та містобудування / К.Ю. Трегубов. – Київ : КНУБА, 2015. – № 40. – С. 452–457.
12. 51N4E. Projects.Buda Art Centre. URL: <https://www.51n4e.com/project/buda-art-centre-0> (дата звернення 22.02.2021).
13. Buda Art Centre / 51N4E 05 Mar 2013. ArchDaily. URL: <https://www.archdaily.com/339907/buda-art-centre-51n4e/> ISSN 0719-8884 (дата звернення 22.02.2021).
14. CAIXAFORUM MADRID URL: <https://obrasocialcaixa.org/en/cultura/caixaforum-madrid/el-centro> (дата звернення 22.02.2021).
15. Carré d'Art. The building. URL: <https://www.carreartmusee.com/en/museum/the-building/> (дата звернення 22.02.2021).
16. Carré d'Art. URL: <https://www.carreartmusee.com/en/museum/museum-history/> (дата звернення 22.02.2021).
17. Centro Botín / Renzo Piano Building Workshop. 05 Jul 2017. ArchDaily. URL: <https://www.archdaily.com/875209/centro-botin-renzo-piano-building-workshop/> ISSN 0719-8884 (дата звернення 22.02.2021).
18. Chapter. URL: <https://www.chapter.org/> (дата звернення 22.02.2021).
19. Federica Lusiardi. CaixaForum Madrid. inexhibi. 2018-07-26. URL: <https://www.inexhibit.com/mymuseum/caixaforum-madrid-herzog-de-meuron/> (дата звернення 22.02.2021).
20. MAC BELFAST. URL: <https://www.hallmcknight.com/projects/1/the-mac> (дата звернення 22.02.2021).
21. Magma Arts and Congress CenterMagma Arte & Congresos. URL: <https://www.archiweb.cz/en/b/kongresove-a-umelecke-centrum-magma-magma-arte-congresos> (дата звернення 22.02.2021).
22. Malopolska Garden of Arts. Ingarden & Ewý Architects. 02 Nov 2012. ArchDaily. URL: <https://www.archdaily.com/288978/malopolska-garden-of-arts-ingarden-ewy-architects/> ISSN 0719-8884 (дата звернення 22.02.2021).

23. Raymond Ryan. Belfast's Metropolitan Arts Centre by Hackett Hall McKnight. URL: <https://www.architectural-review.com/today/belfasts-metropolitan-arts-centre-by-hackett-hall-mcknight/8629276.article> (дата звернення 21.02.2021).
24. The Centre Pompidou-Metz. URL: <https://www.centrepompidou-metz.fr/en/welcome> (дата звернення 22.02.2021).
25. The Centre Pompidou-Metz. URL: https://fr.wikipedia.org/wiki/Centre_Pompidou-Metz (дата звернення 22.02.2021).

REFERECES

1. Adamovich V.V. and Kutsevich V.V. ed., 1984. *Architekturnoe proektirovanie obschestvennyh zdaniy i sooruzheniy* [Architectural design of public buildings and structures] Moscow: Stroyizdat.
2. *Wikipedia* «Art Center» Available at: <https://uk.wikipedia.org/wiki/> [Accessed 15 February 2021].
3. Gudimov P. And Radkevich S. Mystectvo na peryferii [Art on the periphery]. *Volynpost* Available at: <http://www.volynpost.com/blogs/465-mystectvo-na-peryferii> [Accessed 17 February 2021].
4. Konceptija Decentralizazia: sector Kultura [The concept of «Decentralization: the Culture Sector»] *Government portal* Available at: <https://www.kmu.gov.ua/ua/news/249672311> [Accessed 20 February 2021].
5. Kostyuchenko O.A. 2018. Architekturno-typologizhni modeli art-centriv [Architectural and typological models of art centers] *Modern problems of architecture and urban planning: science, tech. collectio*. Issue. 52, pp. 71–77.
6. Kostyuchenko O.A. and Birillo I.V. 2018. Rozvytok art-centriv u Polschy [Development of art centers in Poland] *Urban environment – XXI century. Architecture. Construction. Design*. pp. 263–264.
7. Kutsevich V.V. 2013. Suchasni tendencii v organizacii merezhi objectiv sociokulturnogo pryznachennja [Current trends in the organization of a network of socio-cultural facilities]. *Experience and prospects of development of cities of Ukraine*. [online] no. 24. Pp. 47–53. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dprmu_2013_24_7 [Accessed 16 February 2021].
8. Panchenko T.F. ed. 2006. *Mistobuduvannja. Dovidnyk proektuvannja* [Urban planning. Designer's Guide] Kyiv : Ukrachbudinform
9. Revyakin V.I. 1990. *Novye tendencii v arhitecture sovetskih museev* [New trends in the architecture of Soviet museums]. UNESCO Museum. Paris
10. *Recommendations for designing museums*. 1988. CNIIEP B.S. Mezentseva. Moscow : Stroyizdat
11. Tregubov K.Yu. 2015. Osoblyvosti organizacii musejnoji merezhi v Ukraini [Features of the organization of the museum network in Ukraine] *Modern problems of architecture and urban planning*. Issue 40. Pp. 452–457.

12. *51N4E. Projects.Buda Art Centre*. Available at: <https://www.51n4e.com/project/buda-art-centre-0> [Accessed 22 February 2021].
13. *ArchDaily. Buda Art Centre / 51N4E*. Available at: <https://www.archdaily.com/339907/buda-art-centre-51n4e/> ISSN 0719-8884 [Accessed 22 February 2021].
14. *CAIXAFORUM MADRID*. Available at: <https://obrasociallacaixa.org/en/cultura/caixaforum-madrid/el-centro> [Accessed 22 February 2021].
15. *Carré d'Art. The building*. Available at: <https://www.carreartmusee.com/en/museum/the-building/> [Accessed 22 February 2021].
16. *Carré d'Art*. Available at: <https://www.carreartmusee.com/en/museum/museum-history/> [Accessed 22 February 2021].
17. *ArchDaily. Centro Botín / Renzo Piano Building Workshop*. Available at: <https://www.archdaily.com/875209/centro-botin-renzo-piano-building-workshop/> ISSN 0719-8884 [Accessed 22 February 2021].
18. *Chapter*. Available at: <https://www.chapter.org/> [Accessed 22 February 2021].
19. *Inexhibi. Federica Lusiardi. CaixaForum Madrid, 2018-07-26*. Available at: <https://www.inexhibit.com/mymuseum/caixaforum-madrid-herzog-de-meuron/> [Accessed 16 February 2021].
20. *MAC BELFAST*. Available at: <https://www.hallmcknight.com/projects/1/the-mac> [Accessed 22 February 2021].
21. *Magma Arts and Congress Center Magma Arte & Congresos*. Available at: <https://www.archiweb.cz/en/b/kongresove-a-umelecke-centrum-magma-magma-arte-congresos> [Accessed 22 February 2021].
22. *ArchDaily. Małopolska Garden of Arts. Ingarden & Ewý Architects*. Available at: <https://www.archdaily.com/288978/malopolska-garden-of-arts-ingarden-ewy-architects/> ISSN 0719-8884 [Accessed 22 February 2021].
23. *Architectural-review. Raymund Ryan. Belfast's Metropolitan Arts Centre by Hackett Hall McKnight*. Available at: <https://www.architectural-review.com/today/belfasts-metropolitan-arts-centre-by-hackett-hall-mcknight/8629276.article> [Accessed 21 February 2021].
24. *The Centre Pompidou-Metz*. Available at: <https://www.centrepompidou-metz.fr/en/welcome> [Accessed 22 February 2021].
25. *The Centre Pompidou-Metz*. Available at: https://fr.wikipedia.org/wiki/Centre_Pompidou-Metz [Accessed 22 February 2021].